

VINT ANYS D'ALBERT BASTARDAS: UN TRAJECTE LÚCID, VALENT I COMPROMÈS PER COMPRENDRE I TRANSFORMAR LA REALITAT

RECENSIÓ DE:

BASTARDAS-BOADA, ALBERT. (2019). *FROM LANGUAGE SHIFT TO LANGUAGE REVITALIZATION AND SUSTAINABILITY. A COMPLEXITY APPROACH TO LINGUISTIC ECOLOGY* (NÚM. 362 DE LA COL·LECCIÓ "LINGÜÍSTICA UB"). BARCELONA: EDICIONS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA.

Elvira Riera-Gil*

Paraules clau: ecologia lingüística; complexitat; complexica; sostenibilitat lingüística; subsidiarietat lingüística; política lingüística; justícia lingüística; transdisciplinarietat.

TWENTY YEARS OF ALBERT BASTARDAS: A BRAVE, LUCID, COMMITTED JOURNEY TOWARDS UNDERSTANDING AND TRANSFORMING THE REALITY

REVIEW OF

Bastardas-Boada, Albert. (2019). From language shift to language revitalization and sustainability. A complexity approach to linguistic ecology (No. 362 of collection "Lingüística UB"). Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.

Keywords: linguistic ecology; complexity; complexics; language sustainability; language subsidiarity; language policy; linguistic justice; transdisciplinarity.

* Elvira Riera-Gil, Grup de Recerca en Teoria Política de la Universitat Pompeu Fabra. elvira.riera@upf.edu [0000-0002-8737-849X](https://orcid.org/0000-0002-8737-849X)

Citació recomanada: Riera-Gil, Elvira. (2020). Vint anys d'Albert Bastardas: un trajecte lúcid, valent i compromès per comprendre i transformar la realitat [Recensió de l'obra *From language shift to language revitalization and sustainability. A complexity approach to linguistic ecology*, d'Albert Bastardas-Boada]. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 73, 288-296. <https://doi.org/10.2436/rld.i73.2020.3466>

Sumari

1 El mètode científic bastardia: una aproximació complexa

2 Les propostes d'acció política: de la normalització a la sostenibilitat

3 Vint anys de trajecte amb un objectiu: comprendre la realitat per transformar-la

Referències bibliogràfiques

Aquest llibre aplega, en anglès, diversos treballs publicats per Albert Bastardas entre els anys 1996 i 2016, majoritàriament en català. El gruix del volum (part I) és la traducció d'*Ecologia de les llengües: medi, contactes i dinàmica sociolingüística* (1996), un treball nuclear en l'obra de Bastardas que va aportar a la sociolingüística un enfocament conceptual i metodològic innovador per la seva perspectiva holística i ecològica (o *complèxica*), i que va plantejar propostes valentes per a la política lingüística, dues característiques que han acompanyat la producció bastardiana des d'aleshores. En la part II del volum cinc articles publicats entre 2002 i 2016 complementen aquest primer treball, en desenvolupen diversos aspectes i il·lustren l'evolució del pensament, les preocupacions i les propostes d'acció política de Bastardas al llarg de vint anys.

En el pròleg, l'única part del volum no publicada anteriorment, l'autor explica que en tot aquest temps el seu objectiu ha estat "aconseguir una comprensió més profunda dels fenòmens sociolingüístics que sorgeixen dels contactes entre llengües, inspirada especialment per l'àrea catalanoparlant" (2019: 15) i que l'enfocament complèxic "ens hauria de permetre fer avenços teòrics i pràctics importants, si no essencials" (2019: 20).¹ També explica que aquesta publicació en anglès respon al desig d'arribar a una audiència més àmplia (especialment amb referència a la traducció del llibre de 1996) i és en part un tribut al seu mestre quebequès, William F. Mackey, a la memòria del qual dedica el volum. Aquestes explicacions revelen un altre objectiu, sovint explícit en l'obra de Bastardas: la voluntat de transformar la realitat, i en concret la gestió política de la diversitat lingüística, a partir d'aquella comprensió profunda. Bastardas desitja que el llibre sigui útil per a les comunitats humanes que aspiren a revertir la substitució lingüística (2019: 16).

Les tres cites que obren el llibre ens transporten de seguida a l'univers bastardià. La primera, *Il piacere più nobile è la gioia di comprendere* (Leonardo da Vinci), ens transmet una divisa inspiradora tant de la recerca com de la docència de Bastardas. La segona, de Norbert Elias, assenyala una de les preocupacions que guien tota la seva obra: si la medicina pot produir coneixement no ideològic sobre el cos humà, per què no hauríem de poder produir-lo també quan es tracta de la societat humana? La tercera, *La ciencia es tanteo* (Jorge Wagensberg), ens porta als fonaments metodològics de tot aprenentatge i alhora respira la humilitat i honestat d'Albert Bastardas.

La comprensió profunda dels fenòmens sociolingüístics que es proposa l'autor és sens dubte un repte personal important pel que fa a l'adquisició de coneixement, igual com ho és —i potser encara en major mesura— la transmissió d'aquest coneixement. D'aquí el seu "llenguatge distanciadador i tècnic, característic de la prosa escrita de Bastardas" (Boix Fuster, 1997: 311), i la seva creativitat terminològica, visible especialment en els compostos amb bases cultes encadenades² que il·lustren la densitat conceptual implícita en la perspectiva holística i complèxica que adopta l'autor com a mètode científic. El mateix títol del volum ens dona pistes de la condensació conceptual que resulta de la voluntat de transmetre la multitud d'interconnexions i interaccions dels processos relacionats amb el contacte de llengües i els comportaments lingüístics. No es tracta, doncs, d'una lectura fàcil. Però l'esforç d'endinsar-se en l'univers bastardià i resseguir-lo al llarg d'aquests vint anys val molt la pena.

S'han publicat en català diverses anàlisis sobre treballs de Bastardas. Per començar, dues recensions de la primera obra d'aquest volum, *Ecologia de les llengües: medi, contactes i dinàmica sociolingüística*. L'una a la [Revista de Llengua i Dret](#), a càrrec d'Emili Boix (1997), i l'altra a la revista [Llengua & Literatura](#), a càrrec de Joan Pujolar (1998). I també recensions d'altres obres, a càrrec de Joan Melià (2005), Maria Àngels Viladot (2010) i Emili Boix (2008). Igualment, és molt recomanable la lectura de l'[entrevista de Boix a Bastardas](#) publicada el 2019 a *Treballs de Sociolingüística Catalana*. Totes aquestes anàlisis ens transmeten la rellevància i l'impacte de la seva aportació a la sociolingüística.

La recensió d'aquest llibre, que és una selecció de treballs feta pel mateix autor, és en certa manera la d'una trajectòria científica —o almenys la d'un trajecte de vint anys. Una tasca de molta responsabilitat! Per això el meu objectiu principal ha estat identificar les constants i els fils d'evolució que caracteritzen aquest trajecte. En primer lloc, em centraré en les constants, que relacionaré sobretot amb la seva aproximació metodològica.

¹ Faig les citacions al text objecte de recensió amb el format (any: pàgines). He optat per fer-les sempre en català, i quan es tracta de fragments literals ho indico entre cometes. La responsabilitat de les traduccions és meua.

² Alguns exemples especialment condensats: *bio-psycho-socio-politico-cultural contexts* (p. 30), *macro-micro-socio-cultural context* (p. 44), *eco-socio-phenomenological paradigm* (p. 45), *geo-socio-political area* (p. 49), *socio-neuro-mental plain* (p. 63), *socio-politico-linguistic ecosystem* (p. 209).

En segon lloc, em fixaré en els fils d'evolució, i en aquest cas analitzaré especialment les seves propostes d'acció política. Acabaré amb un resum valoratiu del conjunt, que serà inevitablement selectiu per l'espai de què dispo.

1 El mètode científic bastardia: una aproximació complexa

La principal constant en l'obra de Bastardas és l'enfocament holístic i ecològic, que hereta d'Aracil (Boix-Fuster, 2019: 227) i desenvolupa inspirant-se en l'obra de diversos mestres, com el lingüista William F. Mackey, els sociòlegs Pierre Bordieu i Norbert Elias, els físics Fritjof Capra i David Bohm, els biòlegs Ramon Margalef i Timothy Allen, i el pensador Edgar Morin (Boix-Fuster, 2019: 228). El resultat és una aproximació *complexa-figurativa* que es diferencia de la tradicional en una sèrie d'aspectes que després recolliré.

Abans, però, vull remarcar que aquesta aproximació ja és molt sòlida i completa l'any 1996, i que simplement es va perfeccionant amb el temps en alguns aspectes. El més obvi és el canvi terminològic: l'assumpció de la complexitat és inherent a l'enfocament holístic i ecològic, però no és fins que s'estén l'ús d'aquest terme en les teories de la ciència que Bastardas incorpora l'etiqueta *complexitat* als seus treballs. Més endavant adopta la denominació *complexa* perquè denota "el camp meta-transdisciplinari que es preocupa específicament de donar-nos eines cognitives adequades per entendre la complexitat del món" (2019: 337). A més —puntualitza— permet evitar "la ressonància biològica del terme 'ecologia'" i enllaça amb la terminologia de la teoria de xarxes i dels sistemes adaptatius complexos (CAS), popularitzats per l'Institut Santa Fe de Nou Mèxic. Diu Bastardas que s'ha preguntat sovint quines diferències substancials hi ha entre aquesta aproximació i la que ell adoptava el 1996 (2019: 342). Probablement, mínimes, com ens permet intuir una cerca sobre els CAS al web.

Quins aspectes, doncs, caracteritzen la metodologia bastardiana? En destacaré cinc, tots ells interconnectats, com no podria ser d'altra manera:

1. Un **enfocament sistèmic** en què el medi i l'ecosistema, el context i el *supracontext* (2019: 217) resulten fonamentals per a l'anàlisi del contacte de llengües i el comportament lingüístic. Així, les raons i les emocions del cervell de l'individu s'expliquen i evolucionen per la interacció amb altres individus que formen grups socials, amb relacions mediatades pel poder polític i econòmic, en els nivells micro, meso i macro, que condueixen a determinades decisions i tries lingüístiques.
2. La **comprensió del llenguatge i les llengües com a processos** i no com a objectes. És a dir, com a accions que seria més apropiat de designar amb verbs (*llenguar*) que amb substantius, perquè són dinàmiques i evolucionen constantment a causa de la interacció contínua (2019: 339-340). Així, Bastardas concep els comportaments lingüístics com a "emergències" en aquesta interacció (2019: 293).
3. La **interdisciplinarietat i transdisciplinarietat** com a eines per al pensament complex que pot dur a la comprensió profunda dels fenòmens. La sociolingüística bastardiana s'alimenta de l'ecobiologia, la física, la matemàtica, la cibernètica... i parteix del convenciment que és en les seves interseccions i en la combinació de les seves diverses visions de la realitat que el coneixement pot avançar.
4. La necessitat d'**abandonar el pensament dicotòmic** d'arrel occidental. Bastardas insisteix que hem de tendir a pensar en termes de gradacions i, sobretot, compatibilitzant elements aparentment contraris. Aquesta és una de les claus tant del seu enfocament teòric com de les seves propostes d'acció política. Per exemple, per a Bastardas el contacte de llengües no implica necessàriament enfrontar-se al dilema substitució/normalització, igual com el poliglòtisme o les possibilitats d'intercomunicació amb codis molt estesos no impliquen necessàriament l'abandonament de llengües.
5. La **preocupació per evitar els biaixos** que el científic, com a observador de la realitat que alhora en forma part, inevitablement transmet. Precisament el Bastardas *científic* desenvolupa la metodologia complexa com una mena d'*antídote del biaix*, un sistema de seguretat contra la subjectivitat, perquè és conscient del seu compromís *humà* amb la situació de la llengua catalana i es posa l'imperatiu de superar la influència de les seves identificacions lingüístiques, culturals i polítiques.

També incloc dins aquesta perspectiva metodològica, tot i que té una naturalesa diferent, la seva determinació per *comprendre la realitat* i —hi afegiria— per *ajudar els altres a comprendre-la*, amb un entusiasme que deixa empremta en els qui n'hem estat alumnes o deixebles. Però Bastardas no vol comprendre la realitat (només) per plaer, com la cita inicial de Da Vinci insinua. Sobretot, la vol comprendre per transformar-la, per plantejar propostes d'acció política fonamentades sòlidament. Aportacions conceptuals com la distinció entre comunicacions individualitzades i institucionalitzades —que adapta de Corbeil (1980) i ja s'aplica en els primers anys de la planificació lingüística a Catalunya—, o bé la perspectiva comparada internacional, així com la consciència de la complexitat del cas català —pel contacte lingüístic *horitzontal* generalitzat entre parlants amb L1 diferents que conviuen al mateix territori— són eines d'inestimable valor per prendre decisions polítiques.

Abans d'entrar en l'anàlisi de les seves propostes de política lingüística (que tracto en l'apartat següent), faré èmfasi en un aspecte que m'ha cridat especialment l'atenció per la meua trajectòria recent en el camp de la teoria política: Bastardas vol entendre *per què creu que es produeixen injustícies* per als parlants de llengües minoritzades. I ja el 2002 parla d'ètica *ecolingüística* (2019: 265) i de *justícia lingüística* (2019: 286). Aquest darrer concepte s'havia començat a perfilar pocs anys abans de la mà de teòrics i filòsofs polítics del Canadà i els Estats Units, obrint un camp de recerca que no ha adquirit entitat pròpia en la teoria política fins al segle XXI. Autors com Will Kymlicka, amb la publicació de *Multicultural citizenship* (1995) i *Politics in the vernacular* (2001), Alan Patten, amb qui Kymlicka edita el volum *Language rights and political theory* (2003), i el filòsof belga Philippe Van Parijs, amb el seu *Linguistic justice for Europe and for the world* (2011), obtenen una gran repercussió acadèmica quan aborden la gestió de la diversitat lingüística des de la teoria política normativa, és a dir, quan es pregunten què són polítiques lingüístiques justes.

Bastardas, tot i treballar en el marc analític propi de la sociolingüística, a través de l'aproximació complexa i mogut per la seva voluntat transformadora proposa uns principis de gestió de la diversitat lingüística que són precursors o coetanis, ja l'any 1996, dels que aniran suggerint aquests teòrics polítics, i que en cap cas són incompatibles, sinó més aviat coincidents o complementaris. Per exemple, mentre Bastardas afirma, el 1996, que quan els estats creen una sola nació poden provocar com a reacció la creació d'altres identitats nacionals que se'n senten excloses (2019: 172-173), Kymlicka planteja que les reivindicacions de les nacions minoritàries dins estats plurinacionals s'han d'entendre dins un conflicte de *nation-building*, és a dir, de competència entre dos nacionalismes legítims (Kymlicka, 1995, 2001). Igualment, Bastardas diferencia el tractament de les minories nacionals del de les minories immigrants, com solen fer els filòsofs polítics (Kymlicka, 1995, 2001; Patten, 2014), i ho fa a partir del mateix criteri que proposa Kymlicka, el de la decisió voluntària i conscient que implica la immigració, criteri que per cert ha suscitat un notable debat en aquell camp. A més, les referències recurrents que fa Bastardas al llarg de tot aquest volum a la necessitat de reconeixement dels grups lingüístics minoritzats, en benefici de la seva dignitat i autoestima (p. ex. 2019: 292) coincideixen amb l'argument principal de Van Parijs (2011) quan defensa l'aplicació d'un principi de territorialitat per protegir les llengües locals. Més enllà d'això, Bastardas comparteix amb Van Parijs l'assumpció que l'anglès exerceix una funció necessària com a eina d'intercomunicació global, i també coincideix amb aquest filòsof en algunes de les propostes per afavorir l'equitat entre parlants a escala mundial, com la instauració d'una taxa econòmica als països anglòfons (Bastardas, 2019: 283; Van Parijs, 2011: 75-77). En un altre ordre de coses, Bastardas comparteix la preocupació pel context (no sempre prou assumida en teoria política) amb un dels altres grans teòrics nord-americans, Joseph Carens (2000). Resulta sorprenent, almenys des del meu punt de vista, que Bastardas no citi cap d'aquests autors per reforçar els seus plantejaments teòrics o propositius. Potser és un signe de l'allunyament d'aquests dos mons acadèmics, tant en l'espai mental com físic. I, indubtablement, un indicador de la imperiosa necessitat d'impulsar la recerca transdisciplinària que reivindica Bastardas.

Un últim apunt pel que fa a la concepció de justícia lingüística que transmet Bastardas: podria qualificar-se perfectament d'*ecologia lingüística liberal*. I és que, malgrat que Bastardas parteix del convenciment que la preservació de la diversitat lingüística és un objectiu de justícia *per se* (cosa que rebutjarien els pensadors liberals), al llarg del volum es va fent explícita la seva necessitat de justificar aquest convenciment, i quan aporta arguments sempre ho fa en relació amb els beneficis que n'obtenen els membres dels grups lingüístics en contacte: per exemple, millors competències lingüístiques si se n'assegura la bilingüïtzació, o més autoestima si es reserven determinades funcions a les llengües locals. Es tracta d'arguments perfectament

liberals. Bastardas analitza per què els individus fan determinades tries lingüístiques, però també es pregunta quines són les millors tries per a ells. En algun passatge remarca que, davant de tot, cal respectar la seva voluntat, la seva autonomia en prendre decisions (2019: 265), que és el principi fonamental del liberalisme polític. I reivindica l'equitat en el tractament (2019: 286), igual com fa el liberalisme igualitari, que és la tradició de pensament predominant —per ara— en les nostres democràcies.

2 Les propostes d'acció política: de la normalització a la sostenibilitat

Hi ha un aspecte que distingeix la primera part de la segona part del volum, i és el nivell de zoom de les propostes de política lingüística que aporta: el treball que constitueix la primera part acaba amb propostes per a l'àrea catalana, mentre que els de la segona part aborden l'organització lingüística mundial.

Pel que fa a les propostes que Bastardas fa el 1996 per a l'àrea catalana, és remarcable com, vint-i-cinc anys després, continuen sent vigents i oportunes, i continuen mereixent el qualificatiu de valentes que ja els atribueixen Boix (1997) i Pujolar (1998) en les seves respectives recensions. Bastardas, des del convenciment que el contacte de llengües no ha de dur necessàriament a una substitució lingüística, proposa una política lingüística que no exclogui els immigrants (amb referència sobretot a les persones de llengua inicial castellana): per a ell, la política lingüística ha de ser una solució mixta, que preservi el català com a llengua inicial encara que el castellà hi ocupi un lloc igual o similar en molts casos (2019: 207). També adverteix que, pel context en què es produeix la bilingüització, el català pot quedar minoritzat al seu territori originari com a L1 (2019: 131), fet que les darreres estadístiques confirmen.

En la segona part, el prisma internacional dels treballs comporta algun canvi terminològic: ja no s'hi parla de normalització, sinó de revitalització; ja no s'hi parla de bilingüització, sinó de poliglòtització. Però, sobretot, l'afany de trobar principis universals per a la gestió de la diversitat lingüística implica la introducció de propostes conceptuals rellevants. Bastardas hi aporta, fonamentalment, el concepte de **sostenibilitat lingüística**: en un context marcat per l'augment del poliglòtisme, el contacte lingüístic serà sostenible si “no produeix una exposició lingüística a la llengua al·lòctona a una velocitat o pressió prou altes com per fer impossible la continuïtat estable de les llengües autòctones dels grups humans” (2019: 18). Per a Bastardas, l'objectiu de les polítiques lingüístiques és aconseguir aquesta sostenibilitat.

L'autor suggereix que l'organització del plurilingüisme ha servir-se de principis diferents dels tradicionals de territorialitat i personalitat, perquè tendeixen a presuposar que els individus són monolingües i no poden resoldre el problema de la intercomunicació. El que cal és una poliglòtització generalitzada de la població, acompanyada de l'aplicació d'un **principi de subsidiarietat**,³ segons el qual totes les funcions que pugui assumir una llengua local no les hauria d'assumir una llengua global; així es preserven funcions exclusives per a les llengües locals i s'evita un ús abusiu de les llengües més esteses (2019: 280-281): la pluralitat lingüística, doncs, s'organitza de manera concèntrica (2019: 325-327). Aquesta proposta, original i útil, ha estat una de les aportacions més destacades de Bastardas al camp de la política lingüística, i per ella mateixa el situa a l'avantguarda de la recerca aplicada a l'organització de la diversitat lingüística mundial.

A banda de la sostenibilitat, Bastardas assenyala tres factors més com a elements clau de les polítiques lingüístiques: el reconeixement, la comunicabilitat i la integració (2019: 21). Aquests elements estan relacionats amb els principis i valors per a la pau i la justícia lingüística en el planeta (2019: 286-288) i amb les accions prioritàries que cal dur a terme (2019: 311), és a dir, tenen tant implicacions ètiques com operatives. Les accions que suggereix al llarg dels diversos treballs que integren la segona part del llibre es poden sintetitzar en els punts següents:

- a) En l'àmbit del **reconeixement**, els governs han de dignificar l'autoimatge dels grups (nacionals) subordinats o no majoritaris (2019: 311), dotar-los d'un estatus igualitari (2019: 328) i permetre'ls controlar el seu propi espai comunicatiu, és a dir, regular autònomament els seus usos lingüístics públics (2019: 311). A més, cal crear consciència en els governs, les empreses i les societats en general de la importància d'aconseguir una sostenibilitat lingüística; i s'ha de pressionar els governs i les empreses

³ Al llarg del volum el principi de subsidiarietat també és anomenat *subsidiarietat funcional* (2019: 328), i en un cas apareix desglossat en dos principis, *funcionalitat* i *subsidiarietat* (2019: 303).

perquè incorporin habitualment en els seus processos de presa de decisions els estudis necessaris sobre l'impacte sociolingüístic (2019: 311).

- b) Pel que fa a la **comunicabilitat**, cal partir de la base que el fet de ser competent en una llengua d'intercomunicació no elimina el dret d'usar les llengües pròpies dels grups nacionals (2019: 328). Per això cal fer polítiques que capacitin les persones per comunicar-se en les llengües d'intercomunicació però que no afavoreixin que els pares deixin de transmetre les llengües inicials als fills, especialment quan pertanyen a un “grup lingüístic que té contacte social freqüent amb un nombre considerable d'individus la llengua inicial dels quals és un codi d'intercomunicació” (2019: 288). Per a Bastardas, “l'aprenentatge recíproc és, sobre el paper, la millor solució” (2019: 323-324).
- c) Així com els elements anteriors es refereixen fonamentalment als grups nacionals, la **integració** fa referència als grups immigrants. En el treball de 2007, Bastardas suggereix tres principis específics per gestionar-la (2019: 308-309): l'estabilitat i la continuïtat lingüística del grup receptor; l'adaptació intergrup i social del grup immigrant; i la llibertat personal dels desplaçats pel que fa a la continuïtat dels seus elements culturals, en un nivell intergrup. Reconeix, però, que queden moltes preguntes obertes i molta feina per fer. Posteriorment, en el treball de 2012 remarca que cal gestionar adequadament una fase de transició adaptativa (2019: 332), en la qual s'ha de prestar ajuda a la població immigrant per a la integració social (p. ex. intèrprets i serveis públics bàsics en la seva llengua, adaptació dels estudiants a l'escola), s'ha de facilitar al màxim l'aprenentatge de la llengua de la societat d'acollida i també cal promoure la continuïtat de les llengües d'origen sempre que el grup immigrant expressi aquesta voluntat i que en quedi assegurada la bilingüïtzació en la llengua de la societat d'acollida (2019: 333). Avui tots aquests aspectes són de plena actualitat i objecte d'un debat viu tant en el camp polític com acadèmic.

Bastardas afegeix que les accions concretes a dur a terme dependran sempre de variables contextuals (2019: 284), i que l'envergadura de les decisions que cal prendre exigeix que les organitzacions que ens representen, a nivell local i global, i els ciutadans mateixos, debatin, deliberin, avaluin i finalment prenguin les decisions corresponents (2019: 282). Expressa, doncs, una profunda consciència democràtica que és alhora una exigència de responsabilitat tant per a les organitzacions internacionals com per als diferents nivells de govern en el seu àmbit de responsabilitat, i, en última instància, per a tota la ciutadania.

3 Vint anys de trajecte amb un objectiu: comprendre la realitat per transformar-la

Aquest volum ofereix una tria acurada de textos que permet recórrer l'obra de Bastardas i reconèixer-la com una contribució original, lúcida, coherent, ambiciosa i alhora honesta i valenta, tant en l'anàlisi científica com en les propostes polítiques. Una obra que, d'una banda, significa una magnífica renovació conceptual, metodològica i ideològica tant per a la sociolingüística catalana com per a la sociolingüística en general. I que, d'altra banda, neix i s'alimenta de la determinació per entendre i explicar científicament els processos relacionats amb el contacte lingüístic, per identificar i caracteritzar les injustícies que s'hi produeixen, i per contribuir a eliminar-les a través de les polítiques públiques i de la presa de consciència general a escala *planetària* —per utilitzar un adjectiu bastardià.

Des del punt de vista conceptual i metodològic, impressionen el rigor i la solidesa del seu enfocament complex i el convenciment que cal un treball transdisciplinari que Bastardas du a la pràctica amb èxit. Tots dos aspectes el fan precursor de metodologies que encara avui són reivindicades per investigadors de primera línia internacional. I dic “reivindicades” perquè els sistemes universitaris no solen donar facilitats als investigadors que volen explorar les interrelacions i treballar en les fronteres de les disciplines, encara avui. Els qui s'hi aventuren han d'assumir el risc de no ser entesos ni valorats perquè transgredeixen les normes d'un sistema que treballa amb compartiments de coneixement aïllats, i solen tenir un conjunt de competències cognitives i relacionals, i d'actituds i comportaments, que els fan excepcionals (Guimarães, Pohl, Bina i Varanda, 2019). I el cas és que, alhora, les institucions que gestionen la recerca insisteixen cada vegada més que l'enfocament complex i transdisciplinari és absolutament imprescindible per afrontar els reptes socials i planetaris que vivim i viurem com a humanitat. Bastardas ha obert camí en aquesta línia en el camp de la sociolingüística: ha estat un dels primers investigadors del món a fer-ho i ha estat capaç de transmetre els seus aprenentatges no sols entre els sociolingüistes catalans, sinó també a escala internacional.

Per exemple, la seva obra ha estat una de les fonts de referència d'una jove investigadora, [Yael Peled](#), que des del mateix enfocament complex (Peled, 2014, 2015) està fent aportacions en el camp de la política lingüística que han obtingut un significatiu reconeixement acadèmic.

També l'anàlisi de les propostes de política lingüística que fa Bastardas, tant en l'àmbit català i estatal com en l'àmbit global, revela que el resultat de combinar la perspectiva holística amb la preocupació per superar biaixos ideològics personals és una visió estratègica lúcida i valenta, i per tant especialment valuosa per a qualsevol govern o institució que es proposi gestionar seriosament la diversitat lingüística. I m'atreveixo a assegurar que la seva influència en les polítiques lingüístiques —almenys les de Catalunya, que són les que conec de més de prop— ha estat i serà significativa, malgrat que, com expressa en l'entrevista que li fa Emili Boix el 2019, es pugui sentir desaprofitat (Boix-Fuster, 2019: 233).

La visió de Bastardas, tant en el vessant acadèmic com en el polític, és la dels líders, la dels estrategues amb objectius clars. Era doncs necessari disposar d'aquest recull, i era necessari disposar-ne en anglès.

Tot i això, em permeto expressar una petita crítica i un neguit. La crítica és que hi he trobat a faltar un text final que, a manera d'epíleg o recapitulació, sintetitzés la visió actual de Bastardas sobre les polítiques lingüístiques que convindria que vinguessin. Com el mateix autor reconeix, al llarg del volum es produeixen repeticions lògiques pel format escollit i, en la segona part, certes sobreposicions de termes, conceptes i propostes que són fruit, d'una banda, dels diversos objectius i matisos de cadascun dels textos i, de l'altra, de l'evolució en el temps. Especialment aquesta segona circumstància pot crear una certa confusió en els lectors que en fan una lectura completa, si es pregunten quins són concretament els principis que han de guiar les actuacions, o quines les accions que s'han d'emprendre. Per això un epíleg —o recapitulació final actualitzada— hauria estat útil i molt enriquidor.

El neguit és que aquest llibre, editat en anglès amb l'objectiu d'arribar a una audiència àmplia, aconsegueixi realment aquest objectiu. Avui que el volum de la producció científica és tan gran, i la competència amb les grans revistes indexades d'arrel anglosaxona tan salvatge, esperem que l'estratègia editorial de la Universitat de Barcelona sigui efectiva i situï aquest recull en el nivell de lectures i la difusió que mereix. Tant de bo aquest llibre multipliqui el miler llarg de citacions acadèmiques que ja té avui l'obra de Bastardas.⁴

Referències bibliogràfiques

- Boix Fuster, Emili. (1997). [Recensió de l'obra *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*, d'Albert Bastardas]. *Revista de Llengua i Dret*, 27, 309-313.
- Boix Fuster, Emili. (2008). [Recensió de l'obra *Les polítiques de la llengua i la identitat a l'era "glocal"*, d'Albert Bastardas i Boada]. *Revista de Llengua i Dret*, 49, 330-333.
- Boix-Fuster, Emili. (2019). Entrevista a Albert Bastardas. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 29, 227-234.
- Carens, Joseph H. (2000). *Culture, citizenship, and community: a contextual exploration of justice as evenhandedness*. Oxford: Oxford University Press.
- Corbeil, Jean-Claude. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec* (col·lecció "Langue et Société"). Mont-real: Guérin.
- Guimarães, Maria Helena, Pohl, Christian, Bina, Olivia, i Varanda, Marta. (2019). Who is doing inter- and transdisciplinary research, and why? An empirical study of motivations, attitudes, skills, and behaviours. *Futures*, 112, 102441.
- Kymlicka, Will. (1995). *Multicultural citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, Will. (2001). *Politics in the vernacular*. Oxford: Oxford University Press.

⁴ Consultat a [Google Acadèmic](#) el 10 de maig de 2020.

- Kymlicka, Will, i Patten, Alan. (2003). *Language rights and political theory*. Nova York: Oxford University Press.
- Melià Garí, Joan. (2005). Recensió de: Albert Bastardas. Cap a una sostenibilitat lingüística. *Lhuc, Revista de Cultura i d'Idees*, 846, 51-52.
- Patten, Alan. (2014). *Equal recognition: the moral foundations of minority rights*. Nova Jersey i Oxford: Princeton University Press.
- Peled, Yael. (2014). Normative language policy: interface and interferences. *Language Policy*, 13(4), 301-315.
- Peled, Yael. (2015). Parity in the plural: Language and complex equality. *Language Problems and Language Planning*, 39(3), 282-297.
- Pujolar, Joan. (1998). Albert Bastardas i Boada: «Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística». *Llengua & Literatura*, 9, 482-486.
- Van Parijs, Philippe. (2011). *Linguistic justice for Europe and for the world*. Oxford: Oxford University Press.
- Viladot Presas, M. Àngels. (2010). Ressenya de: Bastardas, Albert (2005). Cap a una sostenibilitat lingüística. Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis: Angle (Assaig Breu; 9). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 20, 462-464.